

ЦИВІЛІСТИКА

ІЛЬЮЩЕНКОВА К. О.,
аспірант кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Національна академія
прокуратури України)

УДК 347.121.2

**ЮРИДИЧНІ ТА МЕДИЧНІ АСПЕКТИ У ВИЗНАННІ
ГРУДНОГО МОЛОКА ОБ'ЄКТОМ ДОНОРСТВА**

Стаття побудована на дослідженні грудного молока як об'єкта донорства. Наведено поняття, характерні ознаки та загальні принципи донорства як початку для аналізу можливості визнання грудного молока об'єктом донорства. Використано дослідження науковців, які вивчали хімічний склад цього продукту, вплив його на організм людини та можливість використання його в фармації. Наведено докази унікальності грудного молока, які дають змогу сприймати його ширше, ніж просто як джерело харчування. Виділено ознаки відносин передачі грудного молока та запропоновано визначення поняття «донорство грудного молока».

Ключові слова: донорство, донор, грудне молоко.

Статья построена на исследовании грудного молока как объекта донорства. Приведены понятия, характерные признаки и общие принципы донорства как начала для анализа возможности признания грудного молока объектом донорства. Используются исследования ученых, изучавших химический состав этого продукта, его влияние на организм человека и возможность использования его в фармации. Приведены доказательства уникальности грудного молока, которые дают возможность воспринимать его шире, чем просто как источник питания. Выделены признаки отношений передачи грудного молока и предложено определение понятия «донорство грудного молока».

Ключевые слова: донорство, донор, грудное молоко.

The article is based on a study of breast milk as the object of the donation. Presents concepts, features and general principles of blood donation as a start to analyze the possibility of recognizing the object of the donation of breast milk. Used research scientists who have studied the chemical composition of the product, its effect on the human body and the ability to use it in a pharmacy. Proofs of breast milk uniqueness that makes it possible to perceive it more than just a source of food. Obtained signs the transfer of breast milk and the suggested definition of "donation of breast milk".

Key words: donation, donor, breast milk.

Вступ. З кожним роком збільшується перелік дитячих захворювань. Спостереження медичних закладів і спеціалістів дали змогу зробити висновки, що ця кількість хворих дітей підпадає в категорію народжених, які не отримували із перших своїх днів життя грудне молоко. Ці факти спонукали медичних спеціалістів дослідити і зробити з приводу цього свої

висновки щодо унікальності грудного молока та впливу його на організм людини, а також розширення можливостей грудного вигодовування немовлят, які цього потребують. Про це в останніх медичних висновках теоретиків-практиків робиться відкриття і на це звертається увага всього суспільства. З виникненням нових суспільних відносин, які потребують врегулювання, юристи постають перед завданням визначення їх правової природи і належності до тієї чи іншої групи правовідносин. Відносини надання грудного молока існують, хоча на законодавчому рівні не врегульовані. В суспільстві панує думка, що грудне молоко – джерело харчування і не більше того, проте деякі науковці заперечують це твердження та доводять унікальний вплив цього продукту на організм людини. Стаття 290 Цивільного кодексу України не передбачає право на донорство грудного молока, що в практиці викликає багато труднощів, оскільки невизначений зміст таких відносин. Важливо проаналізувати відносини надання грудного молока через призму правовідносин донорства, визначити належність чи неналежність грудного молока до об'єктів донорства.

Проблеми відносин надання грудного молока та його належності до об'єктів донорства на теренах України науковцями не досліджувалися. Загальні питання донорства досліджувалися І.Я. Сенютою, І.П. Демцьо, О.О. Пунда та іншими вченими. Вплив грудного молока на організм людини та його хімічний склад досліджували Г.С. Сенаторова, Г.А. Павлишин, І.А. Беляєва, І.П. Конь, Т.І. Мизгіна, Л.С. Зюзіна, Л.М. Пономаренко, Foteini Hassiotou, Peter E. Hartmann, Lars Bode, Mark McGuire, Juan M. Rodriguez, Donna T. Geddes, Foteini Hassiotou, Peter E. Hartmann and Michelle K. McGuire та інші.

Постановка завдання. Метою та завданням статті є аналіз поняття донорства та грудного молока, виділення їх ознак та принципів для визначення належності чи неналежності грудного молока до об'єктів донорства на основі наукових досліджень у сфері медицини, в частині впливу грудного молока на організм людини.

Результати дослідження. Прогрес у сфері медицини і фармації породжує нові суспільні відносини, а ті, які вже існували, набувають іншого статусу. Обмін грудним молоком відбувається вже давно, проте законодавчо не врегульований до сьогодні. Необхідно здійснити дослідження належності грудного молока до об'єктів донорства для визначення правової природи названих відносин. Так, донорство – добровільний акт допомоги хворому, в процесі якого люди дають частину своєї крові чи інших тканин для лікувальних цілей [1, с. 468]. Важко погодитися із наведеним визначенням, оскільки воно не розкриває в повній мірі поняття. Б.В. Петровський дуже звужено тлумачить «донорство», медицина і фармація в той час не була так розвинена, як сьогодні, тому його можна визнати застарілим. Наступне визначення донорства наведено в «Юридичній енциклопедії» за редакцією Ю.С. Шемшученка: донорство (англ. *donor* – жертвувач, від лат. *donare* – дарувати, жертвувати) – добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів, живої тканини чи певних органів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях [2, с. 286]. Можна було б погодитися з такою дефініцією, якби вона включала в себе всі об'єкти донорства. В цьому випадку не охоплюється донорство репродуктивних клітин. Н.О. Маргацька визначила поняття «донорство» як соціально корисну діяльність громадянина (донора), що заснована на вільному волевиявленні, полягає у наданні крові, органів та тканин медичному закладу для лікування реципієнта, що здійснюється під суворим контролем держави з наданням донору матеріальних та інших пільг та тягне за собою правові наслідки для її учасників [16, с. 7]. Це найбільш повне юридичне визначення, проте в ньому, як у всіх наведених вище, не перераховані всі об'єкти донорства в силу того, що донорство репродуктивних клітин на той час не було розвиненим. Окрім цього, не зазначено про можливість виготовлення з деяких об'єктів донорства лікарських препаратів, що також є важливим аспектом при характеристиці відносин донорства.

Для повної характеристики правовідносин донорства необхідно виділити його ознаки:
– донор – повнолітня дієздатна фізична особа;
– добровільність;

- вираження вільної волі;
- об'єкт – визначена складова людського організму;
- має лікувальну, фармацевтичну, наукову мета;
- анонімність.

І.Я. Сенюта виділяє загальні принципи донорства:

- 1) дотримання прав людини та захист людської гідності;
- 2) пріоритет інтересів людини порівняно з інтересами суспільства і науки;
- 3) добровільність;
- 4) урахування рекомендацій ВООЗ та реального стану науки;
- 5) імплементації міжнародно-правових стандартів у цій царині у національне законодавство [3, с 29].

На нашу думку, вказаний перелік принципів доцільно доповнити принципом оптимальної турботи про донора, оскільки донор є ключовою особою в правовідносинах донорства, де ризик для його здоров'я не повинен перевищувати ризик погіршення здоров'я реципієнта.

Таким чином, правовідносини донорства можливо назвати такими в той час, коли вони відповідають загальним принципам і ознакам донорства. Подібними до них є відносини надання грудного молока (за винятком біологічної дитини), які законодавчо не врегульовані, але все ж існують. В юридичних наукових працях немає згадки про право на донорство грудного молока, оскільки в суспільстві панує думка, що жіноче грудне молоко – це продукт харчування і не більше того.

В медичних енциклопедіях грудне молоко визначають як секрет, який виробляється молочними залозами жінки, яка годує [4]. Також грудне молоко – це секрет молочних залоз жінки, які мають видово-біологічну специфіку [5, с. 464].

Надзвичайна користь грудного молока не викликає сумнівів, це доведено на науковому рівні. В 1993 році американськими лікарями встановлено, що цукровий діабет частіше зустрічається у дітей, які перебували відразу після народження на штучному вигодовуванні [6, с. 140]. Існують дані, які свідчать про те, що грудне молоко попереджує розвиток ожиріння надалі [6, с. 140]. Провокуючими факторами розвитку атопічного дерматиту є нераціональне харчування, а саме: раннє введення прикорму, зловживання генетично модифікованих продуктів, харчова алергія і вживання комплексних полівітамінних препаратів під час вагітності. Вітчизняними та закордонними авторами було продемонстровано, що розвиток запальних захворювань кишківника, целиакії, цукрового діабету 1-го типу спостерігався частіше у дітей, що перебувають на штучному вигодовуванні [6, с. 140].

Окрім цього, вплив грудного вигодовування на попередження ожиріння та його наслідки досліджували Г.А. Павлишин, К.В. Козак, які зазначають, що проблема надмірної маси та ожиріння у дітей та підлітків є однією з актуальних проблем сучасної системи охорони здоров'я. Вважається, що як низька, так і велика маса щодо терміну гестації дитини є предиктором формування у неї інсулінорезистентності в подальшому. Встановлено, що грудне вигодовування протягом 6 місяців достовірно знижує ризик виникнення інсулінорезистентності та метаболічного синдрому у старшому віці. Дослідники підкреслюють виняткову роль грудного молока у регуляції ліпідного обміну, адже з'ясовано, що грудне вигодовування знижує рівень загального холестерину у сироватці крові. Окрім того, грудне молоко знижує рівень артеріального тиску за рахунок низького вмісту натрію та високої концентрації довголанцюгових поліненасичених жирних кислот, які стимулюють утворення ендотеліального оксиду нітрогену. Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я підкреслюють роль адипокінів, які містяться в грудному молоці, зокрема адипонектину, у регуляції вуглеводного обміну: зниженні рівнів сироваткового інсуліну та глюкози крові. Таким чином, раннє штучне вигодовування розглядається як фактор ризику виникнення ожиріння у подальшому [7, с. 62]. Наведені факти медиків переконують в тому, що грудне молоко є не лише продуктом харчування, а й речовиною, яка запобігає багатьом захворюванням дітей в ранньому і дорослому житті. Тому чи варто обмежуватися твердженням,

що грудне молоко – це джерело харчування? На нашу думку, це риторичне запитання з таких причин.

1. За оцінкою ЮНІСЕФ, винятково грудне годування протягом 6 місяців життя може запобігти смерті 1,3 млн. дітей у віці до 5 років [8]. Власне, в цьому випадку грудне молоко виступає як «еліксир життя». Такої ж думки притримуються деякі медики-науковці, які стверджують, що грудне молоко – це не лише продукт харчування. Наприклад, фахівці Наукового центру здоров'я дітей (Москва, Російська Федерація) зазначають, що жіноче молоко можна розглядати як біологічну «динамічну» систему, специфічну для виду *homo sapiens*. Грудне молоко складається з великого комплексу захисних факторів, гормонів, ферментів, цитокінів, факторів росту, антиоксидантного комплексу і цінних харчових речовин, які не тільки є харчовим субстратом, але і володіють лікувальними і профілактичними властивостями [9, с. 41].

Відповідно до даних, отриманих в НДІ харчування РАМН, якщо перші 6 місяців дитину годувати грудьми, то вона не лише спокійніша, менш агресивна, але й рідше хворіє на ГРЗ, алергії. Деякі показники захворюваності дітей, залежно від виду годування: реєстрація першого захворювання в дитини: при штучному годуванні – в середньому в 5,1 міс., при годуванні грудьми до 3 міс. – в 10,5 міс., більше 3 міс. – в 16,8 міс.; розповсюдження алергічної реакції на першому році життя – відповідно 32%, 26% і 20%; захворювання ГРЗ на першому році життя – 24%, 19% і 9%, на другому році життя – 36%, 24%, 14%, на третьому році життя – 41%, 41%, 24%. Отже, за перші три роки життя ГРЗ хворіють 24% тих, що вигодувалися сумішами, 21% дітей, які харчувалися материнським молоком до трьох місяців, і 18% дітей, яких годували грудьми більше трьох місяців, загострення ГРЗ (отити, пневмонії тощо): 20%, 14%, 0% [10].

Т.І. Мизгіна, Л.С. Зюзіна, Л.М. Пономаренко зазначають, що вже на першому році життя більшість дітей, які вживають заміники грудного молока, потребує призначення лікувального харчування, що найчастіше обумовлено наявністю в них харчової алергії [11, с. 108]. Діти з високим ризиком атопії з метою зменшення розвитку проявів харчової сенсibiliзації до 5–6 місяців повинні отримувати тільки грудне молоко [11, с. 110].

Отже, грудне молоко володіє такими складовими, якими не володіє жодний продукт харчування, тим більше, який має подібний вплив на організм людини. Справжній прорив в дослідженні грудного молока було здійснено в Австралії. Вчені, досліджуючи людське молоко, встановили, що в його складі містяться стовбурові клітини. Як стверджують дослідники, технологічні досягнення в області аналізу одиничних клітин допомогли в цій роботі, яка привела до превеликого відкриття стовбурових клітин в грудному молоці, а також наявності багатолінійного потенціалу, який передається потомству під час грудного вигодування [12]. Використання властивостей стовбурових клітин в грудному молоці може забезпечити нові засоби в лікуванні захворювань дитячого віку [13]. Дослідження стовбурових клітин в грудному молоці є розгадуванням невідомих складових грудного молока за межі його ролі як джерела їжі, яке заслуговує подальшого вивчення. Застосування стовбурових клітин грудного молока виходить за поле лактації та раку. Регенеративна медицина та біологія стовбурових клітин також можуть отримати користь з використання цих клітин. Клітинна терапія (заміщення клітин) інтенсивно вивчається з надією відкриття нових варіантів лікування численних захворювань, а також порушень, викликаних травмами [12]. Деякі проведені дослідження зазначеними вченими довели, що нові методи лікування хвороб стовбуровими клітинами грудного молока дали позитивні результати.

Отже, жіноче грудне молоко як секреція молочної залози має властивості не лише як джерела харчування, але й лікувально-профілактичні, які позитивно впливають на організм грудної дитини. Дослідження, зроблені закордонними медиками, довели, що грудне молоко має велике поле досліджень та обмежуватися твердженням, що грудне молоко є лише продуктом харчування, безглуздо.

2. Великим проривом в області фармації стали результати досліджень, проведених вченими Великобританії, які винайшли антибіотик з грудного молока. Науковці з Націо-

нальної фізичної лабораторії і Університетського коледжу Лондона описали концептуальну розробку для створення штучних антимікробних вірусів з білка грудного молока [14].

На основі метрології антимікробних механізмів команда вчених передбачила, що копії фрагмента білка збираються в той же час, в тому ж місці, щоб атакувати бактеріальні клітини шляхом орієнтації і пошкодження мікробних мембран [15].

Обґрунтовані результати дослідження хімічного складу грудного молока показали, що воно може використовуватися в фармацевтичній діяльності як складова лікарського препарату. Вчені зазначили про можливість так званої капсули використовуватися як засіб доставки ліків, тобто лікування багатьох захворювань, в тому числі і таких, які на даний час вважаються невиліковними.

Доцільно виділити основні ознаки надання грудного молока для комплексного аналізу цих відносин як відносин донорства:

1) Донор – спеціальна особа, яка знаходиться в стані лактації та за результатами аналізів є здоровою.

2) Добровільність, вираження вільної волі – мати, яка годує, самостійно визначає стан лактації для повного забезпечення грудним молоком своєї дитини та кількість молока, яке вона може пожертвувати для іншої дитини. Добровільно та з власної волі ним розпоряджається.

3) Анонімність – може бути анонімно (якщо особа здає молоко в спеціальні заклади для правильної обробки молока) та відкритою (законні представники дитини особисто контактують з донором з приводу надання грудного молока).

4) Лікувальна, фармацевтична, наукова мета – хімічний склад молока має унікальну можливість використання його в лікувальних, фармацевтичних та наукових цілях.

5) Грудне молоко – це секрет молочних залоз, тобто є віддільною частиною організму, яка при вилученні не порушує цілісності людського тіла.

Висновки. Теоретико-правові риси донорства ґрунтуються на основоположних правах людини, які спрямовані на забезпечення права людини на життя та здоров'я. Світовими організаціями охорони здоров'я грудне молоко визнане як унікальний продукт, який має лікувально-профілактичні властивості, та жодний замінник не є ідеальною копією грудного молока за його хімічним складом. Вважаємо за доцільне визнати надання грудного молока (за винятком біологічної дитини) донорством, оскільки ознаки відносин надання грудного молока відповідають загальним принципам та ознакам донорства. Власне, визначення поняття «донорство грудного молока» повинно бути сформульоване таким чином: донорство грудного молока – це добровільний акт волевиявлення донора, що полягає в даванні грудного молока для подальшого його використання в лікувально-профілактичних, фармацевтичних чи науково-дослідницьких цілях.

Список використаних джерел:

1. Большая медицинская энциклопедия : в 35 т. / гл. ред. Б.В. Петровский. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл, 1974 – 1988. – Т. 7. – 1977. – 548 с.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998 – 2004. – Т.2. – 1999. – 744 с.
3. Сенюта І.Я. Законодавче забезпечення донорства в Україні / І.Я. Сенюта // Вісник Львів УН-ТУ. Серія юридична. – 2008. – Вип.46. – С. 26–32.
4. Популярная медицинская энциклопедия / гол. редактор Б.В. Петровский. – М. : Советская энциклопедия. – 1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lechebnik.info/624-2/64.htm>.
5. Большая медицинская энциклопедия : в 35 т. / гл. ред. Б.В. Петровский. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1974–1988. – Т. 6. – 1977. – 615 с.
6. Вплив деяких факторів оточуючого середовища на розвиток та стан здоров'я дітей раннього віку / [Г.С. Сенаторова, О.П. Помазуновська, Г.Р. Муратов, О.М. Крижановська] // Современная педиатрия. – № 3 (43). – 2012. – С. 139–142.

7. Павлишин Г.А. Вплив адипонектину на виникнення метаболічних порушень у дітей з надмірною масою тіла та ожирінням / Г.А. Павлишин, К.В. Козак // Неонатологія, хірургія та перинатальна медицина. – 2014. – Т. IV. – № 1 (11). – С. 62–66.

8. Кормление грудью в течение первого часа жизни новорожденного способствует снижению детской смертности [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unicef.org/ceecis/media_7134.html.

9. Профилактические аспекты вскармливания недоношенных детей грудным молоком / [И.А. Беляева, Т.В. Турти, М.Д. Митиш, Е.П. Зимина, М.С. Ртищева, Э.О. Тарзян] // Педиатрическая фармакология. – 2014. – Т.11. – №2. – С. 41–46.

10. Конь И.П. Грудное вскармливание и молочные смеси: плюсы и минусы / И.П. Конь // Аргументы и факты. – 2011. – № 46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aif.ru/health/children/29301>.

11. Проведення лікувального харчування упродовж першого року життя у дітей з групи ризику щодо розвитку атопії / [Т.І. Мизгіна, Л.С. Зюзіна, Л.М. Пономаренко] // Вісник проблем біології і медицини. – 2011. – Вип. 4. – С. 108–111.

12. Hassiotou F. At the Dawn of a New Discovery: The Potential of Breast Milk Stem Cells / F. Hassiotou, P.E. Hartmann // Adv Nutr. – 2014. – № 5(6). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4224213>.

13. It's Alive: Microbes and Cells in Human Milk and Their Potential Benefits to Mother and Infant / [L. Bode, M. McGuire, J.M. Rodriguez, D.T. Geddes, F. Hassiotou, P.E. Hartmann, M.K. McGuire] // Adv Nutr. – 2014. – № 5(5). – P. 571–573. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4188237>.

14. Breakthrough in fight against antimicrobial resistance – from breast milk [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rsc.org/news-events/articles/2016/jan/chemical-science-amr>.

15. Building antimicrobial viruses from breast milk [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.npl.co.uk/news/building-antimicrobial-viruses-from-breast-milk>.

16. Маргацкая Н.А. Гражданско-правовые проблемы донорства и трансплантации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / Н.А. Маргацкая ; Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – М., 1984. – 24 с.

